

בְּשִׁלְמָא לְמָאן דָּאֲמַר בִּיזָה הֵינֵנו דְּכִתִּיב וְלֹא יִהְיֶה כְנַעֲנִי עוֹד בְּבֵית ה' צָבָאוֹת - שְׂכִינָן שֶׁהַקֹּדֶשׁ יִתְעַשֵּׂר מִהִבְיָזָה, לֹא יִהְיֶה הַגְזָבִירִים צִרְיִים לַעֲשׂוֹת סְחוּרָה בִּנְכֹסֵי הַקֹּדֶשׁ כְּדֵי לְהַגְדִּיל אֶת מִמּוֹן הַקֹּדֶשׁ [לְכַנְעֵנִי הֵינֵנו סוֹחֵר] (רש"י). אֲבָל בְּלֹא הַכִּי, כִּשְׁחֹסֵר לְהַקְדֵּשׁ מִמּוֹן, הַגְזָבִירִים עוֹשִׂים סְחוּרָה בִּנְכֹסֵי הַקֹּדֶשׁ, כְּדֵי שֶׁהֲרוּחִים יִלְכוּ לְהַקְדֵּשׁ, וּמָה שֶׁשְּׂנִינוּ (שְׁקִלִים ד', ג', לְדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא) שְׂאִין מִשְׁתַּכְרִין בְּשֵׁל הַקֹּדֶשׁ, טַעַם הַדָּבָר הוּא מִפְּנֵי שֶׁאֵין עֲנִיּוֹת בִּמְקוֹם עֲשִׂיּוֹת, אֲבָל אִם אֵין הַהִקְדֵּשׁ הִגִּיעַ לְמִצְבֵּה שֶׁהוּא 'עֲנִי' וְזָקוּק לְמִמּוֹן, מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת סְחוּרָה בִּמְמוֹן הַקֹּדֶשׁ (שְׂרִיטֵי הַזֶּהָב [לְרַבִּי רִפְאֵל בִּירְדוּן] בְּדַעַת רִש"י). וְיֵשׁ שְׂפִירֵשׁ, שֶׁכְּנַעֲנִי הֵם סוֹחֵרִים הַבָּאִים לִירוּשָׁלַיִם לְמַכּוֹר לַגְזָבִירִים צִרְיִי הַמִּקְדָּשׁ, וְכִיוֵן שֶׁיִּהְיֶה שֵׁם דְּבָרִים רַבִּים מִהִבְיָזָה, לֹא יִהְיֶה הַגְזָבִירִים צִרְיִים לְקִנְיֹת מֵהֶם (הַגְהוֹת יַעֲב"ץ; שְׂרִיטֵי הַזֶּהָב).

לֹא כְּעוֹלָם הֵזָה הָעוֹלָם הַבָּא הָעוֹלָם הֵזָה נִכְתָּב בְּיֹד הַיְּוֹנָקָא בְּאֵלֶּף דָּלֶת וְכו' - הַכְּתִיבָה מוֹרָה עַל הַהִנְהָגָה הַנִּסְתֵּרֶת, שְׂאִינָה נִיכְרֵת לְכָל, וְהַקְרִיאָה שֶׁהִיא כַּעֲנִי הוֹצֵאָה לְפוֹעֵל, מוֹרָה עַל הַהִנְהָגָה הַגְּלוּיָה וְהַנִּיכְרֵת. וּבַעוֹלָם הֵזָה, אֵף שֶׁאֵין יוֹדְעִים וּמֵאֲמִינִים שֶׁהִנְהָגָת הַקֹּב"ה הִיא בְּמִידַת הַרְחָמִים וְכָל הַמְּאֻרְעוֹת הֵם לְטוֹבָתָהּ, אֵין הִנְהָגָה זוֹ נִיכְרֵת, וְאִדְרָבָא, נִרְאֶה לְבִנֵּי אָדָם שֶׁיֵּשׁ מְאֻרְעוֹת שֶׁהֵינָם בָּאִים בְּמִידַת הַדִּין וְכַעֲנוּשׁ עַל מַעֲשֵׂי הָאָדָם, וְאֵינָם לְטוֹבָתָהּ הָאָדָם. וְלִכְּן הֵשֵׁם שֶׁל יו"ד ה"א - שְׁמוּרָה עַל מִידַת הַרְחָמִים - הוּא בְּכַתִּיבָה בְּלִבָּד, וְקִרְיָאוֹת [שֶׁהִיא הַהִנְהָגָה בְּפוֹעֵל] הִיא בְּאֵלֶּף דָּלֶת - הַמּוֹרָה עַל מִידַת הַדִּין. וְלַעֲתִיד לְבָא, יִתְבַּר וְיִתְגַּלָּה שֶׁכָּל הַמְּאֻרְעוֹת הֵינָם רַק לְטוֹבָתָהּ, וְשׁוֹרֵשׁ כּוֹלָם בַּהִנְהָגָה אַחַת שֶׁל מִידַת הַרְחָמִים שֶׁתִּהְיֶה נִיכְרֵת לְכָל, וְלִכְּן גַּם קִרְיָאָה הֵשֵׁם תִּהְיֶה בִּי"ד ה"א (שְׂפִתֵי חַיִּים מוֹעֲדִים א, שִׁצְח, וּשְׁמ ב, רכז). וְרֹאה מִהֲרֵש"א קִידוּשִׁין ע"א, א).

וּלְפִי זֶה מְבֹאֵר מְדוּעַ שִׁנָּה הַכְּתוּב אֶת לְשׁוֹנוֹ, שֶׁעַל הֵשֵׁם בְּכַתִּיבָתוֹ, אִמְרוּ שֶׁזֶהוּ שְׁמִי 'לְעוֹלָם', וְעַל הֵשֵׁם בְּקִרְיָאוֹתוֹ, אִמְרוּ שֶׁזֶהוּ זִכְרִי 'לְדוֹר דּוֹר', מִשּׁוֹם שֶׁבְּכַתִּיבָתוֹ בִּי"ד ה"א, 'יִהְיֶה לְעוֹלָם', גַּם בַּעוֹלָם הַבָּא, אֲבָל בְּקִרְיָאוֹתוֹ בְּאֵלֶּף דָּלֶת, לֹא יִהְיֶה בַּעוֹלָם הַבָּא, שֶׁרַק בַּעוֹלָם הֵזָה קִרְיָאוֹתוֹ כֵּן [כְּמִבּוֹאֵר בְּגַמ' לַעֲלִיל]. וְלִכְּן אִמְרוּ עַל קִרְיָאוֹתוֹ שֶׁתִּהְיֶה רַק 'לְדוֹר דּוֹר' (ח' מִן ר"ז הַלוי פ"ר שְׁמוֹת).

פֶּרֶק רִבְעִי - מְקוֹם שְׁנֵהָגוֹ

מִשְׁנָה. הַקִּדְמָה: בְּפֶרֶק זֶה מְבֹאֵרִים פְּרִטֵי הַדִּין שֶׁל אִסּוּר עֲשִׂיַּת מִלְּאכָה בְּעֶרֶב פֶּסַח, וְאֵגַב הַעִיסוּק בְּדִין זֶה שֶׁחֶלֶק מִפְּרִטָיו תְּלוּיִים בַּמִּנְהָג הַמְּקוֹם, נִדְּנוּ בְּפֶרְקֵינוּ דִּינִים נוֹסְפִים תְּלוּיִים בַּמִּנְהָג הַמְּקוֹם, אֵף שֶׁאֵינָם שִׂיכִים לְכָל הַלְכוֹת פֶּסַח (מֵאִיר).

יִסּוּד הַדִּין שֶׁל 'מִנְהָג הַמְּקוֹם' הוּא שֶׁיֵּשׁ כַּח לְבִנֵּי הָעִיר בְּהִסְתַּכְּמוֹת רֹבֵם עִם גְּדוּלֵי הָעִיר, לְתַקֵּן תִּקְנוֹת הַמַּחֲבִיבוֹת אֶת כָּל בְּנֵי הָעִיר. וְאִפְּלוּ בְּדִבְרֵים שְׁנֵהָגוּ בְּנֵי הָעִיר מִעֲצֻמָּם לֹלֵא קְבִיעֶת תִּקְנָה, לַעֲשׂוֹת אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, כְּגֹדֶר וְסִיג לְתוֹרָה, חִיבִים כָּל בְּנֵי הָעִיר לְדוֹרוֹתֵיהֶם לְנַהֵג כְּמִנְהָג זֶה [וְכַמִּבּוֹאֵר בְּגַמ' הַלֵּךְ (ע"ב) שֶׁהִבְנִים מַחֲבִיבִים לְנַהֵג בַּמִּנְהָג הָאֲבוֹת, מִמָּה שֶׁאִמְרוּ 'וְאֵל תִּטּוֹשׁ תּוֹרַת אִמְךָ', רֹאה בִּיאֻרֵנוּ שֵׁם]. וְכֵן הַבָּאִים מַחוּץ לְעִיר לְדוֹר שֵׁם, הֵרִי הֵם כְּאִנְשֵׁי הָעִיר, וְחִיבִים לְנַהֵג כְּמִנְהָגָם, שְׂכִינָן שְׁבָאוֹ לְגוֹר בְּעִיר, הֵרִי זֶה כֵּאֲלוֹ קִיבְלוּ עֲלֵיהֶם בְּפִירוּשׁ אֶת כָּל תִּקְנוֹת וּמִנְהָגֵי הָעִיר (רִיב"ש ש"צט).

זֶה אוֹר שְׂפִירָה בְּעוֹלָם הֵזָה וְקָפוּי לְעוֹלָם הַבָּא - אִפְּלוּ אוֹר גְּדוֹל כְּאוֹר הַחֲמָה בְּגִבּוֹרָתָהּ, שֶׁהוּא חָשׁוּב וְיָקָר בַּעוֹלָם הֵזָה, לֹא יִהְיֶה נַחֲשָׁב בַּעוֹלָם הַבָּא (רש"י). וְיֵשׁ שְׂפִירֵשׁ, שֶׁהַכוּוֹנָה לְאוֹר הַתּוֹרָה, שֶׁבַּעוֹלָם הֵזָה הוּא יָקָר וְקוֹשֶׁה לְדַעַת אוֹתוֹ וְלִהְיוֹ, וּבַעוֹלָם הַבָּא יִהְיֶה מִצּוֹי וְקָל לְהִשְׁיָג (עֵרוֹךְ עֵרֶךְ ק"ד, ע"פ מִהֲרֵש"א).

אֵלּוּ נִגְעִים וְאִהְלּוֹת שְׂפִירָתוֹ הֵזָה וְקָפוּיָיו הֵן לְעוֹלָם הַבָּא - הַלְכוֹת נִגְעִים וְאִהְלּוֹת שֶׁהֵן חֲמוּרוֹת וְקוֹשׁוֹת בַּעוֹלָם הֵזָה, יִהְיוּ קְלוֹת לְהִשְׁיָג בַּעוֹלָם הַבָּא (מִהֲרֵש"א, ע"פ הָעֵרוֹךְ שֶׁהוּא בְּקֻטֵּעַ הַקּוֹדֶם).

עוֹלָם הַפּוֹךְ רִאֲיִי עֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעְלָה - שְׁבִנֵי אָדָם עֲשִׂירִים, שְׂכָאן הֵם חֲשׁוּבִים מַחְמַת עוֹשֵׁרִים, רֹאה אוֹתָם שְׂפִלִּים, וּבְנֵי אָדָם עֲנִיִּים, שְׂכָאן הֵם שְׂפִלִּים, רֹאה אוֹתָם חֲשׁוּבִים (ע"פ רש"י כאן, וּבִב"ב י, ב). וְהַטַּעַם שֶׁהַעֲשִׂירִים שְׂפִלִּים בַּעוֹלָם הַבָּא, הוּא מִפְּנֵי שֶׁנִּהְיִים מְגַשְׁמִיּוֹת עוֹלָם הֵזָה, וְאֵינָם יְכוּלִּים לִזְכּוֹת לְעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא עוֹלָם רוּחִי וְנִבְדֵּל מִהַגְשְׁמִיּוֹת. וְהַטַּעַם שֶׁהַעֲנִיִּים חֲשׁוּבִים בַּעוֹלָם הַבָּא, הוּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם נִהְיִים מִהַעוֹלָם הֵזָה, וְהֵם מוֹכִינִים בְּיֹתֵר לִזְכּוֹת לְעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא עוֹלָם רוּחִי וְנִבְדֵּל מִהַגְשְׁמִיּוֹת (מִהֲרֵש"א ח' אֲגוּדוֹת ב"ב ש"ס).

אֲשֵׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתִלְמּוּדוֹ בִּיְדוֹ - שִׁידוּעַ אֶת תִּלְמוּדוֹ בַּעַל פֶּה, וּבְכָל מְקוֹם שֶׁהוּלָךְ תִּלְמוּדוֹ עִימוֹ (וְרַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל בִּשְׁם יֵשׁ שְׂפִירֵשׁ, וְרֹאה שֵׁם פ"י נוֹסֵף). וְיֵשׁ שְׂפִירֵשׁ, שֶׁהַכוּוֹנָה לְמִי שְׂכּוֹתָב תִּלְמוּדוֹ בִּידֵיו, שֶׁהַכּוֹתָב תִּלְמוּדוֹ הוּא עֵיקַר הַלִּמּוּד, וְהוּא הַעוֹשֶׂה רוּשֵׁם בְּנִפְשׁ הַלּוּמִד (מִהֲרֵש"א ב"ב י, ב).

אֵלֶּא הָרִגִי לוֹד - שְׁנֵי אַחִים שֶׁשָּׂמַם פְּפוֹס וְלוֹלִינּוֹס שִׁמְסֵרוּ עֲצֻמָּם לְמִיתָה כְּדֵי לְהַצִּיל בֶּכֶךְ אֶת עַם יִשְׂרָאֵל. שֶׁבֶת הַמֶּלֶךְ נִמְצָאָה הַרְגוּהָ, וְהַנְּכָרִים הֶעֱלִילוּ עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם הָרְגוּהָ, וְגִזְרוּ מִיתָה עַל עַם יִשְׂרָאֵל, וְאוֹתָם שְׁנֵי אַחִים עֲמָדוּ וְאִמְרוּ שֶׁהֵם הָרְגוּהָ, כְּדֵי לְהַצִּיל בֶּכֶךְ אֶת עַם יִשְׂרָאֵל (ע"פ רש"י כאן וּבַתְּעִנִּית יו, ב ד"ה בְּלוֹדִיקָא). וְאֵף שֶׁאִסּוּר לְאָדָם לְמַסּוֹר עֲצֻמוֹ לְמִיתָה כְּדֵי לְהַצִּיל בֶּכֶךְ אֶת חֲבִירוֹ, כֹּאֵן עָשׂוּ כִּהְיוּ, לְפִי שֶׁהִצִּילוּ בֶּכֶךְ אֶת כָּל עַם יִשְׂרָאֵל מִמִּיתָה (אֲגוּרָה מִשֶּׁה יו"ד ב קַעַד עֵרֶךְ ד). וְיֵשׁ שְׂפִירֵשׁ, שֶׁהַנְּכָרִים הָרְגוּהָ עַל שֶׁלֹּא רָצוּ לְשִׁתּוֹת מִים בְּכָל מַזְכּוּכִית צְבוּדָה [שֶׁהִיא שֵׁם שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה בְּתוֹכָהּ (פְּנֵי מִשֶּׁה עַל הַיְּרוּשְׁלָמִי דִּלְהָךְ). וְרֹאה פ"י נוֹסֵף גְּלוּיִן אֲפִרִּים עַל הַיְּרוּשְׁלָמִי ש"ס], וְאֵף שֶׁדָּבָר זֶה אֵינּוּ בִּיְהוּדָה וְאֵל יַעֲבֹר, שְׁעַת הַשְּׂמִדָה הִתְּנָה, וְצִרִּיךְ לְמַסּוֹר עֲצֻמוֹ לְמִיתָה גַּם עַל דָּבָר כִּזֶּה (תוֹס' שֶׁבֶת ע"ב, ב ד"ה רבָא, בִּשְׁם יְרוּשְׁלָמִי שְׁבִיעִית ב, ב, ח' ה"ק).

וּמָה שֶׁאֵין אָדָם יְכוּל לַעֲמוּד בְּמַחֲצִיתוֹ, הוּא שְׂמִתוֹךְ שִׁמְסֵרוֹ נִפְשֵׁם עַל קִידוּשׁ הֵשֵׁם, נַעֲשׂוּ נִבְדִּלִים מִהַגְשְׁמִיּוֹת, עַד שִׁמְסֵרוּ עֲצֻמָּם לְהַסְתַּלֵּק לְגַמְרֵי מִן הָעוֹלָם, וְלִכְּן אֵין אָדָם יְכוּל לַעֲמוּד בְּמַחֲצִיתָם, שִׁמְדוּרָגָתָם עֲלִיּוֹנָה וְנִבְדֵּלָת מִמְדוּרָגָת שֶׁאֵר בְּנֵי אָדָם שְׁנוּטִים אַחֵר גְּשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם הֵזָה. וְזֶהוּ שֶׁהַזִּכִּיר עֲנִיִּים יָחִד עִם מִי שְׁבָא וְתִלְמוּדוֹ בִּידוֹ, שֶׁאֵף הוּא נִטָּה מִהַגְשְׁמִיּוֹת, וְנַעֲשֶׂה בַּעַל תּוֹרָה שֶׁהִיא נִבְדֵּלָת וְשִׁכְלִית (ע"פ מִהֲרֵש"א בְּדֶרֶךְ הַחַיִּים ע"ב ד"ש, וּבְדוּרֵשׁ עַל הַתּוֹרָה ע"ב מ"ה).

עֲתִיד הַקֹּדֶשׁ בְּרֹךְ הוּא לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם - וְהַתּוֹעֵלֶת בְּאוֹתָהּ תוֹסֶפֶת, שִׁיחִיה מוֹתֵר לְאָכֹל גַּם בַּה קְדִּשִׁים קִלִּים וּמוֹעַשֵׁר שְׁנֵי [שֶׁאִסּוּר לְאוֹכֵל חוּץ לִירוּשָׁלַיִם] (מִהֲרֵש"א). וְיֵשׁ שְׂפִירֵשׁ, שֶׁהַתּוֹעֵלֶת הִיא בְּעֵצֶם הַגְּדֻלָּת שִׁטַּח הָעִיר, שֶׁכְּבוֹד הוּא לְמַשְׁכֵּן מֶלֶךְ שֶׁתִּהְיֶה עִיר גְּדוֹלָה (חֲתָם סוֹפֵר).